

Tentamen Boeddhisme

Nienke Wessel - s4598350

Juli 2020

Wanneer er een paginanummer gegeven is zonder verdere verwijzing, dan gaat het om het lesboek van het vak, *Introducing Buddhism* [1].

1 Boeddhisme in het Westen

Waarom zou het boeddhisme voor westerlingen zo aantrekkelijk zijn. Je kunt hierbij ook denken aan bijvoorbeeld dat er in het westen relatief weinig over de tradities van Azië bekend is. Klopt het beeld dat in het westen rond het boeddhisme circuleert wel? Kan boeddhisme inderdaad bijdragen aan verbeteringen van levensstijlen?

Wanneer wij in het westen denken aan het boeddhisme, dan denken we vaak aan woorden als ‘zen’, ‘meditatie’, ‘mindfulness’ en de leuke beeldjes in de tuin. Het heeft bij ons een beetje een zweverig imago. Het trekt vaak mensen die willen ontsnappen aan de drukte van de westerse wereld waarin wij leven, waar tijd gelijk is aan geld, en het niet zo makkelijk is om rust voor jezelf te nemen. De boeddhistische filosofie kan dan een aantrekkelijke oplossing zijn.

Alleen, dan doen we het wel op een extreem westerse manier. We plannen een uurtje in de week in om aan meditatie te doen, en proberen er dan een gaatje voor te vinden in onze agenda. We kleuren graag een mandala in in ons kleurplatenboek voor volwassenen om lekker zen te worden, maar dan moet het wel in de planning passen. De mensen die deze vorm van boeddhisme uitvoeren zijn geletterd, stads en vaak niet uit de lagere klassen van de samenleving. Dat is een groot verschil met Azië, waar boeddhisme juist iets is dat door alle groepen uit de samenleving omarmd wordt. We pikken de dingetjes eruit die we leuk vinden, zoals de beloofde rust en de meditatie, maar laten ook veel achter. We vinden het leuk om een Boeddha-beeldje in de tuin of in het huis te plaatsen, maar gaan er dan aan voorbij dat de dikke man die veel van die beeldjes behelst de Boeddha helemaal niet is! Duidelijk dat we eigenlijk helemaal niet zo goed weten wat we aan het doen zijn.

Waarom dan toch die aantrekkingskracht? Naast de eerder genoemde belofte van ontsnapping van het drukke, westerse leven, is het sowieso eigen van de mens om gebiologeerd te zijn door wat anders is en wat ver weg is. Het boek (p. 213) beschrijft de motivatie van de westerse boeddhist als volgt: ‘[they] embraced Buddhism primarily out of intellectual attraction and interest in spiritual prac-

tice.’ Het intrigeert dus. Als het dan gaat over het (Midden-)Oosten, dan noemen we dit fenomeen orientalisme. Edward W. Said heeft aan het eind van de jaren 70 een baanbrekend boek geschreven over dit fenomeen [2]. In dit boek gaat het onder andere om de neiging van het westen (wie dat dan ook precies moge zijn) om de verschillen te benadrukken die er bestaan tussen het westen en het oosten. We vinden het allemaal interessant, en die Boeddha-beeldjes zijn leuk, hip en zen, maar we slaan soms wel wat ver door. Vooral omdat we dan weer geen zin hebben om echt uit te zoeken hoe de complete traditie in elkaar zit.

Dat is natuurlijk een generalisatie. Er zijn ook westerse boeddhisten die wel uitgebreid onderzoek doen naar het boeddhisme, zich aansluiten bij een boeddhistische sangha en misschien zelfs wel Sanskriet leren. Maar de grote mensenmassa heeft eigenlijk van het boeddhisme maar een slecht beeld.

Door de focus op mindfulness en het voorkomen van stress, zien we dat het boeddhisme in het westen veel draait om het huidige leven. Het draait om het geluk in het hier en nu, over het voorkomen van stress en burnouts. Het gaat vooral om meditatie. Daarbij vergeten we de hele extra dimensie die het oosters boeddhisme wel heeft. Daar is een van de centrale aannames dat wanneer je doodgaat, je weer terugkomt in een van de zes rijken (p. 12). Het is belangrijk om goed te handelen, zodat je goede karma opbouwt en zo na je huidige leven in een goed nieuw rijk terecht komt. Dit goede handelen moet volgens het principe van de *dharma*, een set regels die aangeven hoe je met de wereld en de wezens daarin om moet gaan. Echter, het ultieme doel, wat maar een paar boeddhisten bereiken, is om *nirvana* te bereiken (p.16). Dit is een hoog niveau van spiritualiteit waarin de wereld is losgelaten. Na de dood van een boeddhist die *nirvana* heeft bereikt wordt hij of zij niet herboren. Het is het einde van het lijden.

Door het systeem van *dharma* en *karma* zien we dat de boeddhist zich voor een groot deel focust op het volgende leven, of zelfs op het beëindigen van de cyclus van herboren worden. Daarin zit een groot verschil met hoe in het westen naar boeddhisme wordt gekeken. Het grootste deel van de mensen die wel eens mediteert zal niet geloven in reïncarnatie. Dat geeft dus een gekke situatie: meditatie, wat ontwikkeld is als manier om *nirvana* te bereiken wat onmiskenbaar verbonden is met reïncarnatie, is nu populair onder mensen die helemaal niet in reïncarnatie geloven. In plaats daarvan wordt de meditatie gebruikt om het huidige leven te verbeteren. Soms wordt de meditatie in het westen ook wel gebruikt om het menselijk lijden te verminderen of draaglijker te maken, zoals ook wordt gesuggereerd door The Noble Eightfold Path, maar dat is dan niet met het uiteindelijke doel om verlichting te bereiken zoals dat origineel zo was in het boeddhisme.

In de populaire variant van westers boeddhisme ligt de nadruk dus op het huidige leven, niet op een eventueel volgend leven. Dat neemt niet weg dat het westers boeddhisme niet veel voor mensen betekent. Mensen geven aan dat het ze helpt in het leven, dat het ze leert omgaan met stress en dat ze beter om kunnen gaan met tegenslagen. Ongeacht dus van de vraag of we het dan wel over ‘echt’ boeddhisme hebben, blijkt het in elk geval iets waardevols te

zijn. Wel kan men zich dan nog afvragen of het niet een spirituele beweging is geworden in plaats van een religieuze. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat dit überhaupt een ingewikkelde discussie is als het om het boeddhisme gaat (p. 262).

2 Rituelen in het boeddhisme

Welke rol spelen rituelen in het boeddhisme?

Een mooi voorbeeld van hoe het beeld dat wij in het westen hebben van het boeddhisme niet altijd klopt, is de rol van rituelen. Binnen het boeddhisme spelen rituelen namelijk een enorm belangrijke rol, al denken we dat vaak niet. Rituelen ontstaan veelal uit gewoontes die op bepaald moment traditie worden en uiteindelijk een rituele status krijgen. Een voorbeeld daarvan is het citeren van de regels van het klooster. Op bepaald moment werd het gebruikelijk om dit tweemaandelijks te doen (p. 69). Ook het omgaan met de gewaden werd steeds geritualiseerder. Dit werd collectief gedaan en kreeg uiteindelijk eigen ceremonies.

Rituelen kunnen heel groot of klein zijn. Het buigen voor een Boeddha-beeld is ook een vorm van ritueel, al wel een kleine. Een ander klein ritueel met grote implicaties is het worden van Boeddhist. Dit wordt het ‘toevlucht zoeken’ genoemd (p. 128). Het ritueel bestaat uit het reciteren van de regels ‘I take refuge in the Buddha, I take refuge in the Dharma, I take refuge in the sangha’. Deze regels zijn niet veel, maar hebben duidelijk een enorme waarde. Vaak worden ze gevolgd door het reciteren van de vijf precepten, de vijf regels waar een buddhist wordt geacht zich aan te houden. Door het reciteren van de regels geeft de boeddhist aan dat hij de regels accepteert. Ook dit is een klein ritueel met grote implicaties.

Degenen die zich helemaal willen weiden aan het religieuze leven voeren nog andere rituelen uit om dit compleet te maken. Een voorbeeld is het kaalscheren door monniken. Vaak horen daar ook nog het aantrekken van het monnikengewaad en het accepteren van de kloosterregels van het desbetreffende klooster bij (p. 128).

Binnenin een klooster worden dagelijks vele rituelen uitgevoerd. Denk bijvoorbeeld aan het zingen van verzen, meditatie, en het offeren van voedsel of andere zaken.

Een groter ritueel wat in het boeddhisme een belangrijke rol speelt is de pilgrimage (p. 128). Als pilgrims offeren boeddhisten hun respect uit bij belangrijke, heilige plekken in Azië. Er is een lijst van zestien traditioneel heilige plekken.

Een ander belangrijk onderdeel van het boeddhisme is de bouw van de *stupa*, een soort kleine koepel. De Boeddha heeft voor zijn dood aangegeven wat er moest gebeuren met zijn lichaam, wat op zichzelf al een soort ritueel aangeeft. De *stupa*’s worden gebruikt als begraafplaatsen of als opbergplek van religieuze voorwerpen. Ze hebben op die manier dus ook duidelijk een rituele functie. Tegenwoordig zijn ze ook een belangrijk onderdeel van pilgrimtochten.

De meeste verschillende vormen van meditatie bestaan ook uit rituelen. De meditatievorm beschreven op p. 124 en verder in het boek bestaan uit duidelijke stappen die doorlopen moeten worden. Dit is ook een vorm van een ritueel.

Naast de daadwerkelijke fysieke rituelen is er in het boeddhisme ook een grote rol voor symboliek (p. 86). Het wiel is bijvoorbeeld een belangrijk symbool in het boeddhisme; een wiel heeft geen begin, geen eind, het draait onafhankelijk van plaats of tijd (p. 37). Een ander symbool wat de Boeddha kan weergeven is een boom, omdat hij onder een boom tot zijn baanbrekende inzichten kwam (p. 35). Ook wordt wel eens een voetafdruk als symbool gebruikt (p. 86), omdat er gezegd wordt dat de Boeddha een voetafdruk achterliet na zijn openbaring (p. 128).

Het tantrisme, een andere vorm van boeddhisme die in de zevende eeuw na Christus populair werd, heeft al helemaal veel aandacht voor rituelen. Deze hebben ook vaak een wat meer magisch karakter dan de meeste andere vormen van boeddhisme. Veel van de rituelen maken gebruik van mandalas, handgebaren, magische woorden en spreuken als onderdeel van de meditatie (p. 91). Deze dingen werden gebruikt om de natuur van de realiteit uit te drukken om verschillende goden en godheden uit te beelden tijdens de meditatie. Ook kunnen er voorwerpen gebruikt worden om symbool te staan voor bepaalde concepten. Zo kan een kleine handbel wijsheid representeren. Het ritueel van de *vajrakila* gebruikt een dolk welke gezegd wordt demonen af te kunnen weren.

Opmerkelijk is wel dat het boeddhisme over het algemeen geen rituelen heeft die bepaalde levensgebeurtenissen vieren. In het westen, maar ook bijvoorbeeld het hindoeïsme, is het gebruikelijk om geboortes, volwassen worden en huwelijken te vieren. Het boeddhisme heeft daar echter geen rituelen voor (p. 129). Mogelijk komt dat doordat boeddhisten worden aangemoedigd om de aardse zaken af te zweren.

Er is wel een grote rol voor rituelen die draaien om de dood en het doorgaan naar een nieuw leven. De cyclus van het leven speelt dan ook een grote rol in het boeddhisme. Er wordt geloofd dat men na het doodgaan herboren wordt. Er zijn zes mogelijke rijken waar men in terecht kan komen, waaronder dat van de mensen (p.12). Andere mogelijkheden zijn de rijken van de dieren, goden, asuras, geesten en de hellen (p. 13). Iemand die *nirvana* bereikt stopt echter met herboren worden. Vanwege het belang van de dood en het herboren worden is het niet gek dat hier wel veel aandacht voor is.

3 Gender in het boeddhisme

Beschrijf de genderrollen in het boeddhisme

In de ontwikkeling van het boeddhisme zijn er door de eeuwen heen grote verschillen te zien tussen de status en ontwikkeling van mannen en hun kloosters en de ontwikkeling van vrouwen en hun kloosters. Dit is al duidelijk vanaf het begin. Sowieso werd het eerste vrouwenklooster pas vijf na het eerste mannenklooster opgericht (p. 71). De vraag voor een vrouwenklooster kwam van de tante van de Boeddha, die hem ook heeft opgevoed (p. 30). Zij vroeg of hij

zijn wijsheden ook met vrouwen wilde delen, en of er ook een vrouwenklooster (*sangha*) opgericht kon worden.

Er wordt gezegd dat de Boeddha het verzoek van zijn tante eerst weigerde. Echter, zijn nicht Ananda haalde hem over om toch een groep te starten. Een belangrijk argument daarin was de overtuiging dat vrouwen net zo capabel waren in het bereiken van *nirvana* als mannen. Daartegenover stond wel dat vrouwen acht extra regels kregen waaraan ze zich moesten houden. Deze extra regels plaatsten nonnen onder de macht van monniken. Ze leverden dus wel een stukje zelfstandigheid in. Het verhaal zoals het is opgeschreven eindigt daarna met een nogal nare voorspelling: de introductie van vrouwen tot een *sangha* zou haar levensduur halveren. Het wordt vergeleken met het introduceren van meeldauw in een rijstveld (p. 71).

De vraag is dan hoe het komt dat de Boeddha, als hij geloofde dat vrouwen net zo goed in staat waren als mannen om Nirvana te bereiken, extra regels oplegde aan vrouwen. Of waarom weigerde hij eerst om vrouwen toe te laten tot de *sangha*? Het is niet helemaal duidelijk, maar er wordt gedacht dat deze elementen latere toevoegingen zijn die het sociaal klimaat van die tijd weergeven, en dus niet de denkbeelden van de Boeddha zelf weergeven. We zien in elk geval, wat ook later in de tekst genoemd zal worden, dat de vrouwenkloosters in een lager aanzien staan dan de mannenkloosters.

Toen eenmaal de eerste vrouwenkloosters geopend waren, stroomden de vrouwen snel toe. Het was vooral populair bij vrouwen die weduwe waren, niet wilden trouwen, een man of zoon wilden navolgen in hun religieuze ambities of überhaupt gewoon een religieus leven wilden nastreven en *nirvana* wilden bereiken.

Vanaf de derde eeuw na Christus nam het aantal vrouwenkloosters echter snel af. Vanaf dat punt is het verschil tussen mannen en vrouwen in het boeddhisme duidelijk te merken. Vrouwen stonden in een lager aanzien dan mannen, ook in hun religieuze capaciteiten. Dat vond de Boeddha misschien niet, maar dit verschil leefde duidelijk wel in de samenleving als geheel. Als gevolg kregen vrouwenkloosters minder donaties dan hun mannelijke equivalenten, terwijl die donaties waren waar een klooster van overleefde.

De lagere status van vrouwen zorgde (en zorgt nog steeds) voor een negatieve spiraal. Doordat vrouwen in lager aanzien stonden moesten ze harder werken voor hun geld. Dat zorgde ervoor dat ze minder tijd hadden om aan studie te werken. Daardoor konden ze hun aanzien ook niet verbeteren, en hun kloosters minder goed vooruit helpen. Hoewel in alle boeddhistische Aziatische landen er vrouwenkloosters zijn geweest, zijn deze in vele landen ondertussen uitgestorven.

In sommige gebieden zijn nog wel vrouwelijke boeddhisten. Echter is het niet zo dat ze dan overal dezelfde status hebben als mannelijke boeddhisten. Voorbeelden zijn Sri Lanka, Thailand en Burma waar er vrouwen zijn die bekend staan als de *ten precept nuns*. De tien precepten verwijzen naar de tien principes waaraan de nonnen beloofd hebben zich te houden. Deze nonnen zijn echter niet op religieus niveau gelijk aan hun mannelijke tegenhangers (p. 72). Ze hangen ergens tussen volledig boeddhist en leek.

Vrouwen die bij een klooster willen horen beginnen vaak in laag aanzien. Er

wordt soms gedacht dat ze enkel naar het klooster gaan omdat ze niet in staat zijn een man te vinden. Vaak beginnen ze daarom met het uitvoeren van taken voor de monniken. Religieuze inspanningen dienen vooral voor hunzelf, en er is bijvoorbeeld weinig interesse voor in de buitenwereld. Ook is het boeddhisme vaak strenger voor vrouwen. Naast de eerder genoemde acht extra precepten, zijn de *Vinaya* regels (de regels in een klooster waar men zich aan moet houden) voor vrouwen in het algemeen veel uitgebreider dan voor mannen. Het aantal regels kan variëren van 279 tot 380 voor vrouwen ten opzichte van 218 tot 263 voor mannen (p. 63).

Er zijn tegenwoordig wel inspanningen om het aanzien van vrouwenkloosters te verbeteren. Onderdeel daarvan zijn trainingsprogramma's voor het opleiden van vrouwelijke monniken en het houden van conferenties voor boeddhistische vrouwen.

De vraag voor vrouwen die een boeddhistisch pad ingaan is of ze in een klooster willen dat bij een school hoort van mannenkloosters of niet. Hier bijgaan betekent dat men zich aan de acht extra regels moet houden, wat betekent dat de monniken relatief veel macht krijgen over het vrouwenklooster. Daartegenover staat wel dat de financiële steun wat stabiel is. Sommige vrouwen kiezen ervoor zich niet aan te sluiten bij zo'n klooster omdat aansluiting geen vereiste is voor het bereiken van *nirvana*.

We zien dus dat er naar idee van de Boeddha geen verschil zou moeten zitten in de rol van een man of vrouw. De praktijk leert ons echter anders.

Om de positie van vrouwen te veranderen is er aandacht vanuit het westen naar het oosten. De uitspraak van de Boeddha dat vrouwen ook in staat zijn om *nirvana* te bereiken betekent dat het boeddhisme compatibel is met het (westers) feminisme. Dat is dan ook iets wat sociaal geëngageerde vormen van boeddhisme hebben aangegrepen, om het boeddhisme te verenigen met onder andere het feminisme (p.219). Er is wel discussie of het wenselijk is dat feminisme wordt aangemoedigd in de boeddhistische kloosters in Azië. Door sommigen wordt het gezien als een neo-kolonialistische poging van het westen om invloed uit te oefenen in het oosten (p. 73).

References

- [1] C. S. Prebish and D. Keown, *Introducing Buddhism*. Routledge, 2010.
- [2] E. W. Said, *Orientalism*. Vintage, 1978.